

TEMA 7. LA RESTAURACIÓ BORBÒNICA (1875-1902)

1. LES CLAUS DEL NOU SISTEMA POLÍTIC

L'1 de desembre de 1874, Alfons XII va fer públic des de l'exili a Gran Bretanya el **Manifest de Sandhurst**: es posava a disposició dels espanyols; volia arreglar la situació sent rei. El **pronunciament de Sagunt**, dirigit pel general Martínez Campos, va accelerar la proclamació d'Alfons XII com a nou rei.

1.1. Un nou règim polític

La restauració de la monarquia va ser promoguda per: polítics conservadors, homes de negocis i militars d'alta graduació que compartien uns mateixos interessos i una mateixa concepció de l'Estat:

- La defensa de l'ordre social i de la propietat. (*rics rics, pobres pobres*)
- La confiança en la monarquia com a garantia d'estabilitat (sense revolucions ni canvis).

El nou règim polític va ser dissenyat pel conservador **Cánovas del Castillo**, que tenia com a objectiu superar els problemes de la monarquia d'Isabel II:

- El caràcter exclouent dels partits que arribaven al poder
- L'intervencionisme de l'exèrcit
- Els abundants enfrontaments polítics.
- No es tractava d'un sistema democràtic, ja que no reconeixia el sufragi universal masculí.

Aquesta nova etapa s'havia de fonamentar en una Constitució moderada com a marc jurídic del sistema i en la creació d'un sistema bipartidista en el qual dos partits, conservadors i liberals, s'alternessin pacíficament en el poder (**torn dinàstic**).

* Volia canviar el règim d'Isabel II. El poder de les camarilles no era bo. Entre els dos principals partits, moderats i progressistes hi havia massa enemistat. Cánovas volia que els 2 partits poguessin governar de manera estable sense canvis de constitució quan un pugés al poder, per tant, s'havia de fer una constitució la qual els dos partits hi estiguessin d'acord.

1.2. La Constitució del 1876

La Constitució del 1876 va ser una de les més llargues i triumpfadores. Tenia un caràcter conservador i pretenia una certa flexibilitat, amb l'objectiu que els dos partits del torn poguessin governar de manera estable sense haver de canviar-la cada cop que arribava un nou partit al poder, com havia passat abans. Els principals elements de la Constitució del 1876 eren:

- Una àmplia declaració de **drets i llibertats** (impremta, expressió, associació i reunió), tot i que es deixava la seva regulació posterior a l'executiu; (*el govern podia moderar la llibertat depenen de la situació*). Els governs conservadors, ho van aplicar de manera més restrictiva, i els liberals, en un sentit més ampli i permissiu.
- Un enfocament conservador de la divisió de poders basat en la **sobirania compartida** entre les Corts i el rei, i atorgant àmplies competències a la corona. *El rei tenia poder i podia vetar lleis.*
- El rei tenia un paper moderador per damunt dels partits polítics. Era el cap de l'exèrcit, eligia lliurement el cap de govern i no era responsable davant les Corts. La funció legislativa corresponia a unes **Corts bicamerals**, amb un Senat, i un Congrés dels Diputats.
- El tipus de sufragi que s'utilitzaria quedava a decisió del govern. Els conservadors van establir el **vot censatari**, limitat als contribuents principals, cosa que incloïa només el 3% de la població.

El **sufragi universal masculí** es va aprovar amb un govern liberal, tot i que va tenir una eficàcia reduïda.

- El reconeixement del **catolicisme com a religió oficial** de l'Estat, que assignava a l'Església un paper destacat a l'educació.
- El **caràcter centralista** del sistema que posava ajuntaments i diputacions sota el control del govern i garantia la unitat de les mateixes lleis a tot el país, ja que els furs bascos es van suprimir (*lleis pròpies*)

1.3. La fi dels conflictes bèl·lics

L'estabilitat del règim es va veure afavorida pel final de les guerres carlines i cubana. Al llarg del 1875, l'ofensiva de l'exèrcit liberal va aconseguir derrotar els carlins a Catalunya, País Valencià i Aragó.

La conseqüència immediata de la derrota carlina va ser l'abolició definitiva del règim foral. Però el 1878 es va estipular un sistema de **concerts econòmics** que donava un cert

grau d'autonomia fiscal a les províncies basques, en virtut de la qual aquestes províncies pagarien anualment a l'administració estatal una quantitat determinada recaptada directament per les diputacions provincials.

El final de la guerra carlina va facilitar posar fi a la insurrecció cubana (**Guerra dels Deu Anys**).

2. EL BIPARTIDISME I EL TORN PACÍFIC

2.1. Un sistema bipartidista

Cánovas va concebre un **sistema bipartidista** en el qual dos partits s'alternessin en el govern sense haver de recórrer al suport de l'exèrcit.

Els dos partits dominants, (**partits dinàstics** o partits del torn) van ser:

- **Partido liberal-Conservador** o Partit Conservador. Creat i liderat per **Cánovas del Castillo** i substituïa l'antic Partit Moderat.
- **Partido Liberal-Fusionista** o Partit Liberal. Fundat per **Sagasta** i tenia un programa més **progressista**, però adaptats als límits del sistema dissenyat per Cánovas.

En tots dos casos no es tractava de partits de masses, amb seus, agrupacions i afiliats.

Tots dos partits coincidien ideològicament en:

- La defensa de la monarquia, de la Constitució i de la propietat privada
- Consolidació d'un Estat unitari i centralista

*Imatge: Cánovas i Sagasta. Igualtat entre els 2. Tenien més coses que els ajuntaven que separaven tot i la seva oposició.

	Conservador	Liberal
Líder	Cánovas	Sagasta
Dirigents	Antics moderats i unionistes	Antics progressistes, demòcrates i republicans moderats
Ideologia	- Sufragi censatari - Immobilitisme social - Desconfiança de l'ampliació de lliertats - Estat confessional i suport a l'Església	- Sufragi universal - Reformisme social - Ampliació de lleis i llibertats - Societat laica i restricció de privilegis de l'Església
Bases socials	Aristocràcia, alta burgesia, i jerarquia eclesiàstica	Mitjana burgesia i classes mitjanes

2.2. El funcionament del torn dinàstic

L'alternança regular en el poder entre els partits del torn quedava garantida per una peculiar manera de formació de govern. Quan un govern experimentava el desgast de la seva gestió, o senzillament quan els líders polítics consideraven necessari un canvi, se suggeria al rei el nomenament d'un nou govern.

El nou president del govern era sempre el **líder de l'oposició**.

2.3. El desenvolupament del torn de partits

Al llarg del període que va transcórrer entre el 1876 i el 1898, el torn va funcionar amb regularitat: de totes les eleccions que es van celebrar, sis van ser guanyades pels conservadors, i quatre, pels liberals.

2.4. Els partits dinàstics a Catalunya

Els **liberals catalans** s'articulaven al voltant d'antics progressistes i van arribar a incloure alguns demòcrates.

Líders: Víctor **Balaguer** / Francesc **Rius i Taulet**.

Van disposar del diari *La Vanguardia* com a portaveu.

3. LES FORCES POLÍTIQUES MARGINADES DEL SISTEMA

3.1. El republicanisme

Quatre punts bàsics:

1. República com a forma d'Estat
2. Reformes per afavorir els grups socials més necessitats
3. Fe en el progrés científic i educatiu i la laïcitat (separació Església-Estat)

La tendència més moderada era el **Partido Republicano Posibilista**, dirigit per **Castelar**.

També hi havia el **Partido Republicano Progresista**, liderat per **Zorrilla**.

D'una escissió de l'anterior, va néixer el **Partido Republicano Centralista**, el líder del qual era **Salmerón**. El grup republicà més nombrós i que tenia més força era el **Partit Republicà Federal**, liderat per Francesc **Pi i Margall**.

El conjunt del republicanisme es va caracteritzar pel seu **retraïment electoral** i pels **intents insurreccionals**, com el del general Villacampa a Madrid.

A les eleccions del 1893 van aconseguir alguns petits èxits electorals a les grans ciutats i per primer cop hi va haver a les Corts una minoria republicana important, però les divisions internes i el frau electoral van fer que el nombre al Congrés fos reduït.

3.2. El carlisme

El carlisme va trigar a reorganitzar-se i només va tenir una certa força a les **províncies forals**, (País Basc). L'aparició del **nacionalisme basc** i del **català** va reduir les bases socials del carlisme.

A l'altre extrem, el carlisme va patir l'escissió del **sector integrista** o tradicionalista liderat per Ramón **Nocedal**.

La **jerarquia eclesiàstica catalana**, encapçalada pel bisbe Josep Morgades, va fer pressió sobre el clergat perquè abandonés el carlisme.

3.3. El socialisme

L'arribada dels liberals al poder l'any 1881 va afavorir les activitats del PSOE, liderat per **Pablo Iglesias** i era partidari de participar en l'activitat política.

Es fa fundar a Barcelona el primer sindicat socialista, la Unión General de Trabajadores (**UGT**). El creixement del socialisme espanyol va ser molt lent.

El socialisme predominava a Madrid, Astúries i el País Basc, però tenia **pocs adeptes a Catalunya**, tot i ser el territori amb més població obrera d'Espanya. La força del republicanisme federal entre les classes populars i l'arribada de l'internacionalisme de caràcter anarquista van ocupar a Catalunya l'espai polític i sindical que en altres llocs d'Espanya tenia el socialisme.

4. ERA DEMOCRÀTIC EL SISTEMA DE LA RESTAURACIÓ?

El règim de la Restauració se sustentava en un sistema electoral caracteritzat pel **caciquisme**, la **corrupció electoral*** i l'**abstenció generalitzada**, que facilitava la manipulació de les eleccions en benefici dels partits del torn.

*Sistema polític pel qual una democràcia parlamentària és falsejada per la manipulació electoral exercida per persones influents, que serveixen d'enllaç entre l'oligarquia que deté el poder i els habitants de llurs localitats.

El caciquisme es fonamentava en la influència sobre la societat de determinades persones (cacics) que, servint-se del seu poder i autoritat, influïen en el comportament dels electors. Va tenir la seva principal fortalesa en el món rural, tot i que també va actuar en el món urbà.

El procés de preparació de les eleccions començava amb l'**encasellat**.

Per aconseguir els resultats previstos en les eleccions es recorria sistemàticament al **frau electoral**, a un conjunt de trampes que manipulaven els resultats electorals i que es coneix com a **tupinada**. D'aquesta manera, es manipulaven el cens i les actes laborals, es compraven vots, s'inclouïen vots falsos a les urnes i s'amenaçava l'electorat

5. LA CRISI D'ULTRAMAR (CUBA I FILIPINES)

5.1. L'imperi colonial espanyol

Des de 1824, Espanya només tenia les colònies de Cuba i Puerto Rico, al Carib, i les Filipines i altres illes petites al Pacífic.

Cuba era la principal possessió, amb **interessos i negocis** importants espanyols i amb un gran flux d'emigració espanyola. La vida econòmica es basava en plantació de: sucre, cafè i tabac.*

*Els espanyols volien anar a Cuba per fer-se rics. Hi havia molts esclaus. De sucre, cafè i tabac n'havien d'importar a Espanya però havien de comprar obligatòriament productes espanyols tenint USA al costat.

La política aranzelària que imposaven els governs espanyols convertia les illes en uns mercats captius. Estaven obligats a comprar a elevats preus els productes espanyols, fonamentalment el blat castellà i els texits catalans, la legislació espanyola els dificultava l'exportació cap a Europa o USA. Els Espanyols posaven traves, restriccions, prohibicions, etc. per a què això no pogués passar, com a conseqüència, la satisfacció cubana a espanya va disminuir.

El cas de les **Filipines** va ser diferent:

- població espanyola era escassa
- interessos econòmics espanyols es basaven en la producció de tabac i a ser una porta d'intercanvis amb àsia.
- l'illa estava controlada per militars i hi havia presència d'ordres religiosos.

A escala política, aquests territoris rebien un tractament colonial i no tenien **cap dret** a enviar representats a les Corts espanyoles ni a tenir institucions de govern o a intervenir en l'elaboració de les lleis que afectaven les illes.

5.2. El problema cubà

Al **Conveni de Zanjón** del 1878 es van pactar mesures per:

- facilitar l'autonomia cubana
- l'abolició de l'esclavitud
- presència de diputats cubans al Parlament espanyol

El sector més intransigent, oposat a les reformes va formar el **Partido Unión Constitucional**. Els grups més progressistes van fundar el **Partido Liberal de Cuba**.

La majoria dels polítics espanyols no estaven d'acord en donar l'autonomia a Cuba.

Sagasta, durant els governs liberals, no va poder aconseguir **l'abolició de l'esclavitud** fins al 1888. Es va fer un **Pla de Reformes Colonials** que va ser rebutjat a les Corts.

El malestar de la població cubana va augmentar a partir del 1891, quan Espanya va introduir a Cuba un impost a la importació de productes que no procedien d'Espanya: **Arancel Cánovas**. Aquesta mesura va incomodar USA, que comprava una bona part del sucre i tabac de Cuba però havia de pagar forts aranzels per aquests productes.

5.3. L'esclat de la guerra

L'incompliment dels compromisos del Conveni de Zanjón, el nou arancel i el suport estatunidenc van fer que el 1895 es reiniciés el conflicte cubà.

La insurrecció es va iniciar a Baire (**Grito de Baire**). Líder: **José Martí**, fundador del partido revolucionario cubano. Principals dirigents militars: Maceo i Máximo Gómez. *Comença la independència cubana amb guerres.*

Els intents d'Espanya per posar fi al conflicte van combinar el diàleg, en el cas del general **Martínez Campos** (*l'envien a Cuba i intenta solucionar el conflicte pacíficament però no se'n surt i posen a Weyler*) i una forta repressió, en el cas de **Weyler** (*va encendre els ànims cubans i USA va iniciar una campanya de premsa contra Espanya*). Weyler, va obligar els camperols a concentrar-se en uns pobles determinats i va castigar els rebels presoners.

Espanya va enviar uns 200.000 soldats a l'illa, molts dels quals van emmalaltir o morir a causa de les malalties tropicals i la manca de serveis sanitaris. Les tropes espanyoles no van poder derrotar militarment els insurrectes cubans.

A Espanya, l'assassinat de Cánovas del Castillo (a favor de Weyler) l'estiu de 1897, va donar lloc a un imprevist canvi de govern. Sagasta, el nou president, va iniciar una **estratègia de conciliació**:

- va substituir el general Weyler
- va decretar l'autonomia de Cua, el sufragi universal masculí, la igualtat de drets entre insulars i peninsulars i l'autonomia aranzelària.

Amb tot, les mesures van arribar massa tard per convèncer els partidaris de la independència.

Volien fer veure que tindran estatut però ja era massa tard, ja que estaven enfadats. Els Americans van enviar un vaixell al port per intentar defensar els interessos a la illa però un va explotar i ho van fer servir com a excusa per declarar la guerra a Espanya.

5.4. La insurrecció filipina

El malestar provenia del descontentament de la població amb els mètodes de l'administració espanyola i l'excessiu poder dels ordres religiosos.

6. LA GUERRA CONTRA ELS ESTATS UNITS I LA PÈRDUA DE LES ÚLTIMES COLÒNIES

La política espanyola havia intentat evitar un enfrontament amb USA. Per la seva banda, l'opinió pública i la majoria dels polítics estatunidencs eren favorables a la intervenció militar a Cuba.

La insurrecció cubana va ser l'oportunitat per mostrar el suport de USA als independentistes cubans. **Mckinley**, enviava armes als rebels per via marítima, va decidir a intervenir directament en el conflicte.

USA va fer servir com a excusa per declarar la guerra l'explosió i enfonsament del seu vaixell de guerra que estava a l'Havana. Espanya no volia renunciar a l'illa i va provocar l'enfrontament entre els dos països. Com a extensió del conflicte, es va reprendre la insurrecció a Filipines.

El potencial militar dels Estats Units va destruir fàcilment la flota espanyola en dos breus combats navals, **Santiago de Cuba i Cavite (Filipines)**. Aquest desastre va fer que el govern espanyol demanés la pau.

Es va firmar el **Tractat de París** i Espanya va cedir Cuba, Puerto Rico i les Filipines als Estats Units. També es van vendre les últimes colònies del Pacífic a Alemanya, ja que no les podein mantenir.

DOC 6. LA GUERRA NAVAL

- La guerra entre USA i Espanya va ser molt ràpida i es va desenvolupar sobretot al mar.
- Es va iniciar a les Filipines amb la destrucció de la flota espanyola a Cavite.
- USA va desembarcar a Cuba i després de la destrucció de la flota espanyola, comandada per l'almirall Cervera, va ocupar tota l'illa.
- Paral·lelament, tropes estatunidenques havien desembarcat a Puerto Rico i en poc temps havien aconseguit dominar l'illa.

7. LES CONSEQÜÈNCIES DE LA CRISI DEL 1898

La derrota en la guerra amb USA va resultar humiliant per la societat espanyola i va comportar una commoció moral i col·lectiva. L'impacte es coneix com el “**desastre del 98**”. Va despertar les consciències dels seus contemporanis mostrant el panorama d'un imperi derrotat i d'un país en crisi.

El desastre va originar un profund pessimisme, que es va fer veure en un grup de literats i pensadors: **Generación del 98** (Pío Baroja, Miguel de Unamuno, Antonio Machado...). Van intentar analitzar el “problema d'Espanya” en un sentit crític, i van argumentar que després de les pèrdues, s'havia de fer una regeneració moral, social i cultural del país.

- La guerra va comportar algunes pèrdues materials a la colònia, no va ser així a la metròpoli on van tenir fins i tot algun efecte beneficiós.
- Els efectes econòmics van ser greus a llarg termini perquè van significar la pèrdua dels ingressos procedents de les colònies, com també d'uns mercats preferents.
- D'altra banda, la tornada a Espanya de capitals cubans va ser l'origen de nous bancs i va permetre la recuperació econòmica d'Espanya en iniciar-se el segle XX.
- El desastre del 98 també va posar en una situació molt delicada el sistema de la Restauració i els dos partits polítics del torn.
- La crisi va estimular també el creixement dels moviments nacionalistes a Catalunya i al País Basc, on es va denunciar la incapacitat dels partits dinàstics.

La necessitat de renovació i regeneració del sistema polític i de la societat espanyola va ser àmpliament defensada pel **corrent regeneracionista**, que va denunciar els efectes del sistema de la Restauració.

8. CATALUNYA I LA GUERRA DE CUBA

8.3. Les conseqüències del 98

A Catalunya, el desastre va tenir conseqüències immediates.

1. En el terreny econòmic, les exportacions catalanes a les antigues colònies van experimentar una reducció considerable, i, a més, s'havia de fer front a l'elevat endeutament públic provocat per l'alt cost de la guerra.

De tota manera, La repatriació de capitals realitzada pels “indians” va moderar els efectes econòmics del 98.

2. La repercussió política més immediata va ser l'enfrontament amb el primer govern de la postguerra, el conservador, presidit per Silvela, arrel de l'increment d'impostos per pagar els **deutes de la guerra** (reforma de Villaverde).

3. La reacció dels gremis de comerciants de Barcelona va ser negar-se a pagar i van protagonitzar el **Tancament de Caixes**. La resposta repressiva va incrementar al irritació contra el govern i els partits dinàstics.
4. Davant d'aquesta situació, sectors importants de la burgesia van començar a prendre consciència de la incapacitat dels partits dinàstics de la Restauració per desenvolupar una política renovadora i van donar el seu suport a les noves formacions catalanistes, que reivindicaven l'autonomia i prometien una política modernitzadora de l'Estat espanyol.
5. Del tancament de caixes va sortir una entesa política entre les entitats econòmiques, culturals i ciutadanes de Barcelona que s'havien mobilitzat contra el govern i els grups polítics catalanistes per crear una candidatura política per fer caure als partits dinàstics a les eleccions e 1901.

A Barcelona, i a tot Catalunya, la crisi de 1898 va comportar la fi del torn pacífic i la **irrupció de noves forces** a l'escena política.